

STRATEGIILE DIDACTICE ÎN STRUCTURA PARADIGMEI EDUCAȚIONALE

Vladimir GUȚU, Marta VICOL

Catedra Științe ale Educației

The article approaches the concept of teaching strategy from postmodern perspective by comparing the terms "teaching technology", "teaching methodology", "teaching method". This approach has allowed the establishment of relations and interconnections between the concepts mentioned above.

„Strategia didactică”, ca și „tehnologia didactică”, este unul dintre cele mai des discutate subiecte în teoria și practica educațională modernă, căruia i se atribuie mai multe definiții și abordări.

D’Hainaut fundamentează strategiile didactice din perspectiva a trei niveluri:

- ✓ la nivelul politicilor educative (nivelul macrosistemului educațional), strategia înseamnă definirea măsurilor potrivite care duc la realizarea țelurilor respectivelor politici (orientări fundamentale ale educației);
- ✓ la nivelul intermediar (nivel de gestiune a conținuturilor sau administrației, sistemul mezosistemului educațional), strategiile privesc personalul care ia decizii: directori de instituții, șefi catedră etc.;
- ✓ la nivelul acțiunii (nivel „tehnic” sau pedagogic, al microsistemului procesual), strategia este înțeleasă ca realizare a acțiunii zilnice de predare-învățare, ce va duce la realizarea obiectivelor. Deciziile, precum și aplicarea lor, aparțin direct unei și aceleiași persoane – cadrului didactic [1].

Studiul nostru se concentrează pe analiza strategiilor ce operează la cel de-al treilea nivel al proceselor de predare-învățare, deci a strategiilor didactice propriu-zise, unde strategia este privită ca o ipoteză de acțiune.

Strategiile didactice sunt demersuri acționale și operaționale flexibile (ce se pot modifica, reforma, schimba), coordonate și racordate la obiective și situații prin care se creează condițiile predării și generării învățării, ale schimbărilor de atitudini și de conduite în contextele didactice diverse, particulare. Strategia cuprinde specificări și delimitări acționale, în vederea eficientizării procesului de transmitere a informațiilor și de formare a capacităților intenționate. Strategia constituie o schemă procedurală astfel dimensionată, încât să prefigureze o realitate educațională în condiții ce se pot modifica. Ea presupune o îngemănare de intenții, de resurse, de modalități de activare a acestora, de combinare și suscitare a unor dispozitive „productive” de cunoaștere, de mobiluri, de credințe, de valori.

Strategia didactică presupune mai multe dimensiuni:

- dimensiunea epistemologică, în sensul că aceasta este un construct teoretic, congruent intern și coextensiv anumitor reguli științifice;
- dimensiunea pragmatică, în sensul că suita de intervenții și operații didactice trebuie să fie rezonantă cu situațiile didactice concrete și trebuie să le modeleze eficient;
- dimensiunea operațională, în sensul că strategia trebuie să „adune” mai multe operații, să le coreleze și să le exploateze maximal în vederea generării efectelor scontate;
- dimensiunea metodologică, întrucât strategia se va compune prin asamblări de metode și de procedee didactice consonante și compatibile reciproc [2].

În sprijinul unei asemenea interpretări vin și precizările formulate de Gaston Mialaret în *Vocabulaire de l’education* (Paris: PUF, 1979): strategia „este știința sau arta de a combina și de a coordona acțiunile în vederea atingerii scopului. Ea corespunde unei planificări pentru a ajunge la un rezultat în acord cu obiectivele de atins și cu mijloacele examinate pentru a le atinge”.

J.Parent și Ch.Nero înțeleg prin strategie „un ansamblu de resurse și metode planificate și organizate de profesor în scopul de a le permite elevilor să atingă obiectivele date. Persoanele, locațiile, materialele și echipamentele formează resursele, în timp ce modurile de intervenție (abordare), formele pedagogice și tehnicile pedagogice constituie metodele” [3].

În mod asemănător, prin strategie se înțelege:

- „un ansamblu de forme, metode, mijloace tehnice și principiile de utilizare a lor, cu ajutorul cărora se vehiculează conținuturile, în vederea atingerii obiectivelor” [4];

- „combinarea și organizarea cronologică a ansamblului de metode și de materiale alese pentru a atinge anumite obiective”;
- „ansamblul mijloacelor puse în lucru pentru a atinge scopul fixat, începând de la organizarea materială și alegerea suporturilor până la determinarea sarcinii de învățare și a condițiilor de realizare. Toate acestea vor depinde de obiectivele propuse a fi atinse și de fazele formării trăite de subiect” [5];
- „combinarea specifică, oportună, conjuncturală de metode, mijloace, forme de organizare, resurse materiale și temporale, tipuri de învățare” [6];
- „strategia didactică este modalitatea eficientă prin care profesorul îi ajută pe studenți să accedă la cunoaștere și să-și dezvolte capacitățile intelectuale, priceperile, deprinderile, aptitudinile, sentimentele și emoțiile. Ea se constituie dintr-un ansamblu complex și circular de metode, tehnici, mijloace de învățământ și forme de organizare a activității, complementare, pe baza cărora profesorul elaborează un plan de lucru cu studenții, în vederea realizării cu eficiență a învățării” [7].

Același autor, C.L. Oprea, privește strategiile didactice ca:

- „adoptare a unui anumit mod de abordare a învățării (prin problematizare, euristică algoritmică, factual–experimentală etc.);
- „opțiune pentru un anumit mod de combinare a metodelor, procedeele, mijloacelor de învățământ, formelor de organizare a elevilor”;
- „modul de programare (selectare, ordonare și ierarhizare) într-o succesiune optimă a fazelor și etapelor (evenimentelor) proprii procesului de desfășurare a cursului dat” [8].

Indicând un sens orientativ al traseului optim de parcurs în atingerea obiectivelor, strategiile didactice se caracterizează prin flexibilitate, adaptându-se la situațiile și condițiile apărute spontan. Această restructurare adaptivă depinde în mare măsură de creativitatea și de spontaneitatea cadrului didactic, de capacitatea acestuia de a sesiza rapid punctele slabe și de a remedia în timp util erorile.

The American Heritage Dictionary of the English Language (1969) scoate în evidență faptul că folosirea strategiilor în educație implică măiestrie și artă sau „o capacitate (abilitate, pricepere) în folosirea lor” și sugerează că „profesorii trebuie să învețe această artă”.

Mai precis, prin strategie putem înțelege „un sistem de operații pe termen lung, multidimensionale și interactive”:

- pe termen lung: strategiile se disting aici de tactici, care se concep pe termen scurt, ele implicând în mod clar evoluția viitoare;
- multidimensionale: deciziile nu se reduc la simple optimizări, ci pun în joc seturi întregi de obiective, mijloace și constrângeri;
- interactive: deciziile sunt luate încercând să se anticipeze inițiativele și reacțiile participanților la activitate (ale studenților) [9].

Prima constatare care rezultă din cercetarea și documentarea științifică asupra strategiilor didactice a fost aceea a plurității semantice a conceptului.

Iată cum sunt definite strategiile didactice de către diverși autori:

- „ansamblul de resurse și metode planificate și organizate de profesor în scopul de a permite elevilor să atingă obiectivele date. Persoanele, localurile, materialele și echipamentele formează resursele, în timp ce modurile de intervenție (abordare), formele pedagogice și tehnicile pedagogice constituie metodele” [10];
- „un ansamblu de forme, metode, mijloace tehnice și principii de utilizare a lor, cu ajutorul cărora se vehiculează conținuturile în vederea atingerii obiectivelor” [11];
- „ansamblul mijloacelor puse în lucru pentru a atinge scopul fixat, începând de la organizarea materială și alegerea suporturilor până la determinarea sarcinii de învățare și a condițiilor de realizare. Toate acestea vor depinde de obiectivele propuse a fi atinse și de fazele formării trăite de subiect” [12];
- „un ansamblu de acțiuni și operații de predare-învățare în mod deliberat structurate sau programate, orientate în direcția atingerii, în condiții de maximă eficacitate, a obiectivelor prestabilite” [13];
- „o acțiune decompozabilă într-o suită de decizii-operații, fiecare decizie asigurând trecerea la secvența următoare pe baza valorificării informațiilor dobândite în etapa anterioară. În acest sens, strategia devine un model de acțiune în acțiune, care acceptă *ab initio* posibilitatea schimbării tipurilor de operații și succesiunea lor” [14];

- „un grup de două sau mai multe metode și procedee integrate într-o structură operațională, angajată la nivelul activității de predare-învățare-evaluare, pentru realizarea obiectivelor pedagogice generale, specifice și concrete ale acesteia, la parametri de calitate superioară” [15];
- „ansamblul de decizii vizând desfășurarea procesului instructiv-educativ, în vederea atingerii unor obiective, decizii adecvate situației concrete (factorilor care influențează asupra rezultatelor proiectate)” [16];
- „mod de abordare și rezolvare a sarcinilor concrete de instruire” [17];
- în sens general, strategia poate fi definită ca „știința sau arta de a combina și coordona acțiunile în vederea atingerii unui scop. Ea corespunde unei planificări pentru a ajunge la un rezultat, propunând obiective de atins și mijloace vizate pentru a le atinge” [18].

În viziunea lui Crenguța Oprea, strategia didactică este modalitatea eficientă prin care profesorul îi ajută pe elevi/studenti să accedă la cunoaștere și să-și dezvolte capacitățile intelectuale, priceperile, deprinderile, aptitudinile, sentimentele și emoțiile. Ea se constituie dintr-un ansamblu complex și circular de metode, tehnici, mijloace de învățământ și forme de organizare a activității, complementare, pe baza cărora profesorul elaborează un plan de lucru cu elevii/studentii în vederea realizării cu eficiență a învățării [19].

Analiza diferitelor abordări și definiții ale „strategiilor didactice” constată că metodele constituie nucleul/componenta de bază a acestui concept. În științele educației, metoda se referă la calea ce trebuie urmată, drumul ce conduce la atingerea obiectivelor educaționale [20]. Metoda are un caracter multifuncțional, în sensul că poate fi aplicată ca instrument didactic de sine stătător și poate fi aplicată în combinație cu alte metode, construind o tehnologie didactică.

Totodată, poate participa simultan sau succesiv la realizarea unui sau mai multor obiective educaționale.

Metoda se aplică printr-un ansamblu de operații concrete, numite procedee. „Procedeele didactice reprezintă o secvență a metodei, un simplu detaliu, o tehnică mai limitată de acțiune, o componentă sau chiar o particularizare a metodei” [21].

Interpretarea conceptelor „metodologie didactică”, „tehnologie didactică”, „strategie didactică”, „metodă didactică” ne-a permis să deducem locul și rapoartele/conexiunile acestora în paradigma educațională.

1. În paradigma tradițională, „strategia didactică” se subordonează tehnologiilor didactice și metodologiei didactice (în sens larg al cuvântului). Schematic, această subordine poate fi prezentată astfel:

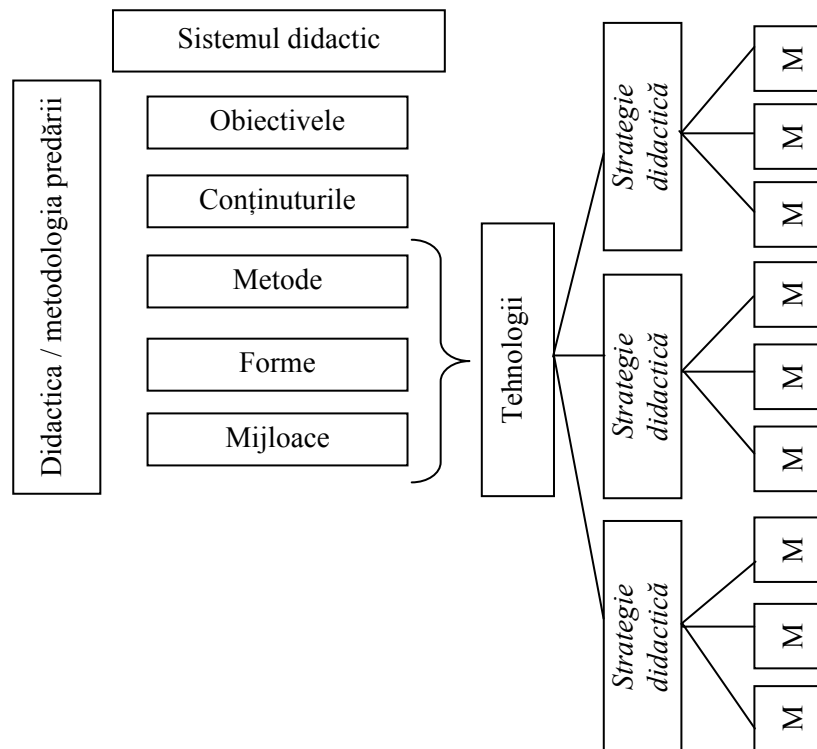


Fig.1. Strategii didactice versus tehnologii didactice.

În paradigma modernă, strategiile didactice reprezintă o constituentă subordonată tehnologiilor didactice și politicilor educaționale (Fig.2.)

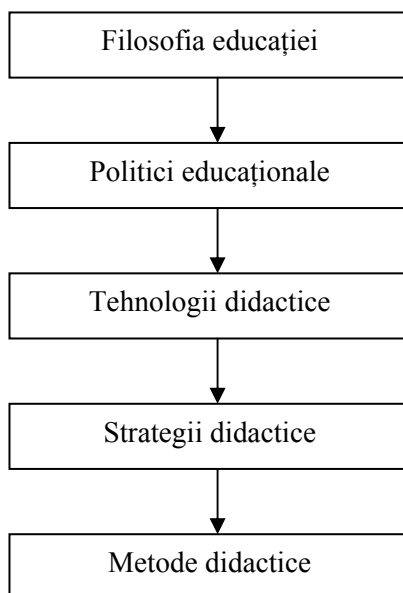


Fig.2. Strategia didactică în structura paradigmei moderne a educației.

Trebuie de menționat că în literatura de specialitate în limba rusă noțiunea de „strategie didactică” nu se regăsește. Conceptul „tehnologie didactică” în acest caz acoperă și cel de „strategie didactică”.

În alte cazuri, conceptul „strategie didactică” este echivalent cu conceptul „metode generale de învățământ”. Nu se aplică în literatura rusă nici termenul „metodologie didactică”, în sensul îngust al cuvântului – ansamblul metodelor și procedeele utilizate în procesul de învățământ [22].

În același timp, pe larg se folosesc noțiunile „metodica/metodologia particulară” și „didactica particulară” sau „metodica predării unei discipline”.

2. Din perspectivă liniară, raporturile dintre conceptele analizate pot fi prezentate astfel:

1) Metodologia predării/învățării unei discipline se constituie dintr-un ansamblu de tehnologii didactice orientate la atingerea obiectivelor generale ale disciplinei. În același timp, o „metodologie a unei discipline” poate fi echivalentă cu o tehnologie de predare-învățare a unei discipline.

2) Tehnologia didactică, la rândul său, se constituie dintr-un ansamblu de strategii didactice, fiind orientată la atingerea obiectivelor generale și de referință ale disciplinei date. În același timp, o tehnologie didactică poate fi echivalentă cu o strategie didactică într-un context finalizat.

3) Strategia didactică se constituie dintr-un ansamblu combinat de metode în interacțiune. De regulă, în interiorul unei strategii didactice metodele se pot reordona, în funcție de exigențele exterioare și contextele concrete, ceea ce face ca una și aceeași metodă să poată dobândi trăsăturile și dimensiunile unei strategii didactice. Strategiile didactice sunt orientate la atingerea obiectivelor generale și de referință (formarea competențelor transdisciplinare și specifice). Trebuie de menționat că prin intermediul unei strategii didactice pot fi atinse mai multe obiective, însă poate fi atins și numai un obiectiv.

4) Metodele didactice se constituie dintr-un ansamblu de procedee și sunt orientate spre atingerea obiectivelor de referință și a celor operaționale. Ca și în cazul strategiilor didactice, unele metode pot dobândi trăsăturile unui procedeu în contextul altei metode, și invers, un procedeu poate să preia funcția unei metode.

Analiza teoretică a abordărilor cu privire la conceptele „metodologie didactică”, „tehnologie didactică”, „strategie didactică”, „metodă didactică” ne-a permis să identificăm trăsăturile și particularitățile acestor concepte, prezentându-le prin comparație în Tabelul ce urmează.

Tabel

Metodologii / tehnologii, strategii, metode didactice: plan comparativ

Nr. crt.	Metodologia / didactica particulară	Tehnologia didactică	Strategia didactică	Metoda didactică
1.	Se subordonează didacticii generale	1. Se subordonează: a) în paradigma tradițională – didacticii centrale și didacticii particulare (metodologii de predare-învățare-evaluare); b) în paradigma tehnologică – filosofiei educației și a politicilor educaționale.	1. Se subordonează tehnologiilor didactice	1. Se subordonează strategiilor didactice
2.	Metodologia este privită: a) în sens restrâns – ca ansamblu de metode și procedee didactice aplicate în procesul de predare-învățare; b) în sens larg – ca ansamblu de teorii, principii, reguli și mijloace aplicabile diverselor discipline și forme de instruire. Unii autori (M.Ionescu, V.Chis, S.Cristea) pun semn de egalitate între „metodologie” și „didactica generală”.	2. Tehnologia didactică este privită: a) în sens restrâns, în două accepțiuni: • ansamblul mijloacelor audiovizuale utilizate în practica educațională; • tehnologia predării-învățării unei discipline concrete; b) în sens larg: • ca domeniu al științelor educației; • ansamblul structural al strategiilor didactice puse în aplicare printr-o strânsă corelare a acestora cu obiectivele, conținuturile și formele de instruire. Unii autori (S.Crsitea) de fapt atribuie metodologiei și tehnologiei didactice aceleași sensuri.	2. Strategia didactică este abordată în două sensuri: a) ca concept teoretic, sau o manieră de abordare a învățământului pentru realizarea unor obiective prestabilite; b) ca concept practic, combinarea metodelor într-o structură operațională / procedurală.	2. Metoda didactică se aplică într-un sens – cale eficientă de organizare și desfășurare a procesului educațional în corelare cu celelalte componente ale instruirii.
3.	Metodologia didactică (în sens larg) reprezintă o formă superioară a normativității pedagogice care fundamentează și asigură reglarea predării-învățării-evaluării la nivelul unei sau mai multor discipline de studiu.	3. Tehnologia didactică (în ambele sensuri) reprezintă o formă specifică și superioară a normativității didactice care asigură reglarea și realizarea unui proces de învățare.	3. Strategia didactică (în ambele sensuri) reprezintă o formă specifică a normativității pedagogice care asigură reglarea și realizarea atât a întregului proces, cât și a unor secvențe de învățare.	3. Metoda didactică realizează funcția sa normativă prin reglarea unor secvențe mari de învățare, precum și a întregului proces în structura strategiilor didactice.

Nr. crt.	Metodologia / didactica particulară	Tehnologia didactică	Strategia didactică	Metoda didactică
4.	Metodologia didactică (în sens larg) este orientată la formarea competențelor transdisciplinare și specifice disciplinei (la nivel de abordare teoretică).	4. Tehnologia didactică este orientată la formarea competențelor transdisciplinare, specifice disciplinei (la nivel de abordare procesuală).	4. Strategia didactică este orientată la formarea competențelor transdisciplinare specifice disciplinei și celor numite „subcompetențe”.	4. Metoda didactică este orientată la formarea cunoștințelor, capacităților, atitudinilor (constituenților competențelor).
5.	Clasificarea metodelor / didacticilor se realizează în conformitate cu criteriile: <ul style="list-style-type: none"> istorice (tradiționale, moderne); pe arii curriculare (metodologia predării științelor socioumanistice); pe discipline (metodologia predării matematicii); pe concepte psihologice de învățare (structuriste, umaniste etc.) 	5. Clasificarea tehnologiilor didactice se realizează în baza principiilor generale și celor specifice. La nivel de principii generale, sunt relevante trei tipuri de tehnologii: tehnologia comunicării didactice, tehnologia cunoașterii pedagogice, tehnologia creativității pedagogice. La nivel de principii specifice: tehnologiile didactice de tip euristic, de tip algoritmatizat, problematizat etc. (există mai multe abordări cu privire la clasificarea tehnologiilor didactice).	5. Clasificarea strategiilor didactice se realizează în raport cu aceleași criterii ca și clasificarea tehnologiilor didactice (ca și în cazul tehnologiilor, există mai multe clasificări ale strategiilor didactice).	5. Clasificarea metodelor didactice are la bază atât criteriile aplicate pentru clasificarea strategiilor didactice, cât și criteriile specifice: forma de organizare, funcția didactică specifică etc.
6.	Statutul, conceptul de bază al metodologiei (alături de alte temeuri) se determină de tipul dominant al tehnologiilor didactice aplicate în cadrul acestei metodologii.	6. Statutul și conceptul de bază al tehnologiei didactice (alături de alte temeuri) se determină de tipul dominant al strategiei didactice aplicate în cadrul acestei tehnologii.	6. Statutul și conceptul de bază al strategiei didactice (alături de alte temeuri) se determină de metoda documentată aplicată în cadrul strategiei didactice.	

Pentru cercetarea noastră, important este să deducem următoarele **concluzii**:

1. Strategia didactică reprezintă o modalitate de abordare a învățământului și se subordonează paradigmatic tehnologiei didactice, care, la rândul său, este subordonată politicilor educaționale și filosofiei educației (abordare modernă) și metodologiei predării-învățării-evaluării (abordare tradițională). În viziunea noastră, între aceste două abordări nu există contradicții esențiale. În același timp, tendința în dezvoltarea științelor educației este cea de abordare modernă/teleologică a învățământului bazată pe o nouă filosofie a educației (umanistică, formativă, valorică).

2. Strategiile didactice reprezintă un ansamblu de metode în interacțiune și integrate într-o paradigmă procedurală pentru realizarea obiectivelor curriculare/competențelor generale și specifice.

3. Strategiile didactice rezumă două opțiuni: una – pentru un anumit mod de abordare a învățării (de exemplu: prin problematizare, algoritmatizare, cercetare etc.), a doua – pentru un anumit mod de selectare și combinare a metodelor în cadrul unor forme de organizare a procesului de învățământ.

4. Strategia didactică preia denumirea metodei dominante selectate în mod conștient și fundamentat pentru atingerea obiectivelor preconizate. Strategia didactică poate prelua și funcția unei „tehnologii didactice”

promovată de politicile educaționale respective. Cu alte cuvinte, tipologia „tehnologiei didactice” poate fi stabilită de jos în sus (metoda – strategie didactică) și invers (tehnologia didactică – strategia didactică – selectarea metodelor).

5. Promovarea și dezvoltarea conceptului de „strategie didactică” este motivată, în primul rând, de necesitatea optimizării actului educațional și aplicării abordării unui învățământ interactiv centrat pe cel ce învață. În acest context sunt abordate și așa-numitele „strategii didactice interactive”.

Referințe:

1. D'Hainaut L. Programe de învățământ și educație permanentă. - București: Editura Didactică și Pedagogică, 1981, p.86.
2. Cucuș C. Pedagogie. Ediția a II-a. - Iași: Polirom, 2006, p.282.
3. Parent J., Nero Ch. Elaboration d'une strategie d'enseignement. - Quebec: SPU, Universite Laval, 1981.
4. Ionescu M., Chiș V. Strategii de predare-învățare. - București: Editura Științifică, 1992, p.9.
5. Nunziati G. Pour construire un dispositif d'évaluation formative // Cahiers pédagogiques, 1990, nr.280.
6. Ungureanu D. Educație și curriculum. - Timișoara: Eurostapa, 1999, p.16.
7. Oprea C.L. Strategii didactice interactive. - București: Editura Didactică și Pedagogică, 2006.
8. Noveanu E. ș.a. Modele de instruire formativă la disciplinele fundamentale din învățământ. - București: Editura Didactică și Pedagogică, 1983, p.59.
9. Gazier B. Strategiile resurselor umane. - Iași: Institutul European, 2003, p.9.
10. Parent J., Nero Ch. Elaboration d'une strategie d'enseignement. - Quebec: SPU, Universite Laval, 1981.
11. Ionescu M., Chiș V. Strategii de predare-învățare. - București: Editura Științifică, 1992, p.6.
12. Nunziati G. Pour construire un dispositif d'évaluation formative // Cahiers pédagogiques, 1990, nr.280.
13. Cerghit I. Sisteme de instruire alternative și complementare. Structuri, stiluri și strategii. - București: Aramis, 2002, p.276.
14. Potolea D. Profesorul și strategiile conducerii învățării. - În: Structuri, strategii și performanțe de învățământ. - București: Editura Academiei Române, 1989, p.144.
15. Cristea S. Dicționar de pedagogie. - Chișinău: Litera Educațional, 2002, p.350.
16. Noveanu E. ș.a. Modele de instruire formativă la disciplinele fundamentale din învățământ, - București: Editura Didactică și Pedagogică, 1983, p.58.
17. Albușescu I., Albușescu M. Predarea și învățarea disciplinelor socioumane. - Iași: Polirom, 2000, p.80.
18. Mialaret G. (sous direction). Vocabulaire de l'éducation. Education et Sciences de l'éducation. - Presses Universitaires de France, 1979, p.414.
19. Oprea C.L. Strategii didactice interactive. - București: Editura Didactică și Pedagogică, 2006, p.26.
20. Cucuș C. Pedagogie. Ediția a II-a. - Iași: Polirom, 2006, p.286.
21. Ibidem, p.287.
22. Ibidem, p.286.

Prezentat la 05.06.2012